

1. Kreacje kobiece w literaturze. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

W literaturze można znaleźć wiele kreacji postaci kobiecych. Często dzięki nim autorzy przedstawiali charakterystyczne dla ich epoki wyobrażenie typowej kobiety. W wielu dziełach literackich można znaleźć pogłębione obrazy kobiet, ukazujące ich charaktery, podejście do życia oraz miejsce, jakie przez lata wskazywało im społeczeństwo. W ten sposób można prześledzić zmiany, jakie następowały w kolejnych epokach oraz różnice w tym, co dane społeczności uznawały za zalety damskiego charakteru.

Charakterystyczne kobiece kreacje znaleźć można w takim dziele jak „*Lalka*” Bolesława Prusa.

Pisarze pozytywistyczni dążyli do stworzenia realistycznych i wiarygodnych postaci kobiecych, które jednocześnie były reprezentatywnymi przedstawicielkami swojej warstwy społecznej. Pozytywiści walczyli o równouprawnienie kobiet i asymilację Żydów. Głosili prawo każdego człowieka do swobody postępowania. Postulowali prawo kobiet do wykształcenia i pracy. Pisarz ukazywali w swoich utworach różne sylwetki wielu kobiet. Kobiety w literaturze polskiego pozytywizmu były ukazywane w skrajnie różny sposób. Zdarzały się wśród nich prawdziwe bohaterki, ale opisywano też puste i bezwartościowe pannice.

Bolesław Prus w powieści „*Lalka*” ukazał dwie ważne postaci kobiece, które porównuje się ze sobą do dziś. Jedną z nich jest Izabela Łęcka, drugą Helena Stawska. Łęcka to arystokratka, kobieta ukształtowana przez swoje czasy i środowisko. Jest młoda i wyjątkowo piękna, ale również znana jest ze swojego emocjonalnego chłodu. Małżeństwo traktuje jak transakcję biznesową i nikt nie jest w stanie zaspokoić jej oczekiwań. To kobieta pusta i próżna, która nigdy nie pracowała i nie wie, jak wygląda prawdziwe życie. Z kolei Helena Stawska to jej przeciwieństwo. Również jest piękna, ale musi sama o siebie zadbać. Jej mąż zbiegł za granicę i od tego czasu Stawska nie ma od niego żadnych wieści. Musi więc być samodzielna i zorganizowana, by utrzymać siebie, swoją córkę oraz matkę. Stawska jest kobietą o wiele cieplejszą, miłszą i skromniejszą od Izabeli. Zdaje się być przez to idealną partnerką życiową. Los jej nie oszczędzał, ma więc w sobie dużo więcej pokory niż Łęcka. Kobiety są więc przedstawione na podstawie kontrastu.

W literaturze pozytywistycznej można znaleźć wiele kreacji postaci kobiecych, charakterystycznych dla epoki. Śledząc je, można też prześledzić, jak zmieniała się pozycja społeczna kobiet na przestrzeni epok i jak postępowała emancypacja kobiet.

2. Miłość jako siła motywująca do działania. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Miłość to jedna z najważniejszych potrzeb człowieka. Dla tego uczucia człowiek jest w stanie zrobić wiele, często nawet poświęcić własne życie. Nie ulega wątpliwości, że miłość jest siłą motywującą do działania - sprawia, że znika lęk przed ryzykiem.

Ujrzenie Izabeli Łęckiej w teatrze było momentem przełomowym w życiu Stanisława Wokulskiego. Wtedy właśnie, motywowany chęcią zdobycia przychylności arystokratki, postanowił pomnożyć majątek i wkupić się w łaski jej otoczenia. Wiedział doskonale, że jego pochodzenie będzie stanowić przeszkodę. Jedynej szansy upatrywał więc w pojawieniu się w kręgach arystokracji jako kupiec dysponujący dużymi zasobami gotówki. Podczas pobytu w Bułgarii czuł wielką tęsknotę, niemniej jednak cel pozwolił mu przetrwać trudny czas z dala od ojczyzny. Gdy to mu się udało, postanowił zbliżyć się do Tomasza Łęckiego – zaproponował mu między innymi utworzenie spółki. Miłość do Izabeli pozwoliła mu przetrwać wszystkie trudne momenty w tym, między innymi, pogardę ze strony arystokratów, a także stała się napędem jego poczynań – dla niej porzucił nawet pasję, jaką była nauka.

Nie zawsze jednak miłość musi oznaczać romantyczne uczucie pełne pożądania. W literaturze nie brakuje przykładów innej miłości – np. Antygony do jej brata Polinejsesa lub Jezusa do ludzkości. W ich przypadku uczucie to również było siłą motywującą do działania. Antygona, pragnąc zapewnić swojemu bratu godny pochówek, zgodny z prawami boskimi, była gotowa pogrzebać ciało wbrew zakazowi króla. Wiedziała, że konsekwencją tego działania będzie skazanie jej na śmierć, mimo to jednak postanowiła dochować tradycji. Z kolei miłość Jezusa do ludzkości sprawiła, że był gotów poświęcić się i umrzeć na krzyżu. Wiedział, że tylko przez swoją śmierć będzie w stanie zapewnić ludzkości życie wieczne. Przyjął cierpienie, aby uratować tych, których miłował.

Zarówno Stanisław Wokulski, jak i Antygona oraz Jezus byli zmotywowani do działania przede wszystkim przez miłość. Choć każda z postaci odczuwała ją na inny sposób, wszyscy byli w stanie poświęcić siebie samych. Wiedzieli bowiem, że miłość jest najważniejszym elementem życia człowieka.

3. Praca jako pasja człowieka. Omów zagadnienie na podstawie Lalki Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Praca w historii ludzkości jest naznaczona wieloma kontekstami. Pozytywistyczna idea pracy u podstaw była sposobem na odrodzenie ojczyzny. Najczęściej jednak praca kojarzy się z obowiązkiem zapewniającym środki niezbędne do przeżycia. Praca może być zjawiskiem pozytywnym – widać to szczególnie współcześnie, w czasach, gdy postuluje się, aby znaleźć sobie zajęcie zgodne z zainteresowaniem. Praca jako pasja ma wiele zalet — przede wszystkim pozwala uniknąć wypalenia zawodowego, daje satysfakcję i sens życia.

Pozytywizm bardzo często podejmował wątek pracy. W tej epoce ukształtował się swoisty kult pracy, uważanej przez przedstawicieli pozytywizmu za jedną z najważniejszych wartości w życiu ludzkim. Praca miała umożliwiać zdobywanie środków do życia, a także przyczyniać się do rozwoju podzielonego przez obce mocarstwa państwa. Wspomniany kult pracy wiąże się ściśle z hasłami głoszonymi przez działaczy społecznych i politycznych po upadku powstania styczniowego. Brutalne zduszenie polskiego powstania wywarło silny wpływ na świadomość Polaków, powodując zmianę dotychczas głoszonych ideałów walki narodowowyzwoleńczej. Uznano, że czyn zbrojny okazał się nieskuteczny w panujących wówczas warunkach. Sytuacja Polski uniemożliwiała osiągnięcie upragnionych celów przy pomocy walki zbrojnej, stąd też hasła walki o wolność zastąpiono hasłami "pracy u podstaw". Propagowany przez pozytywistycznych działaczy program obejmował rozwój oświaty, rolnictwa czy nauki.

Poznany przez Wokulskiego w Paryżu profesor Geist to uczony i idealista zarazem. Pracuje nad polepszeniem bytu całej ludzkości, starając się wynaleźć metal lżejszy od powietrza. Przez swoje działania uznawany jest przez społeczeństwo za wariata. Niestety, badania pochłaniają również wszelkie jego pieniądze. Geist pozostaje więc na marginesie społeczeństwa, nie poddaje się jednak. W dużej mierze wynika to z jego

idealizmu, chce bowiem pomóc ludzkości. Niemniej, by tego dokonać, musi przecież doskonale znać swoją pracę i oddać się jej do głębi. Nosi to więc znamiona pasji. Co więcej, spełnia wszelkie wymogi definicji pracy. Jest to bowiem działanie świadome, przynoszące korzyść społeczeństwu. Oddanie naukowemu postępowi udowadnia jak wielkie znaczenie miał dla niego ten proces. Geist poświęca mu całe życie, tak jak Rzecki podporządkowywał wszystko prowadzeniu sklepu. Poza swoim laboratorium profesor nie odnajduje się społecznie. Praca jest więc dla niego całym życiem, jest jego pasją.

Praca, która jest pasją, nadaje życiu sensu. Ten niecodzienny i nieco przestarzały dzisiaj pogląd uosabia najlepiej postać profesora Geista. Jak więc widać, praca dla pozytywistów stanowiła niezwykle ważną aktywność ludzką. Praca jako pasja, poza sprawianiem, że ludzie są użyteczni dla społeczeństwa, organizuje również ich całe życie.

4. Różne oblicza przyjaźni. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przyjaźń jest uczuciem opartym na zaufaniu. Dzięki wzajemnej życzliwości przyjaciele razem idą przez życie i pokonują kolejne przeszkody. Każda relacja jest jednak inna i może różnie wpływać na losy człowieka – przyjaźń może bowiem oznaczać skłonność do pomocy, wieczną pamięć lub wartość wymagającą poświęceń.

Bolesław Prus nakreślił „*Lalcę*” kilka istotnych kwestii społecznych dla swojego okresu. Jedną z nich było spłylenie najważniejszych ludzkich powiązań, szczególnie wśród wyższych warstw społeczeństwa. To właśnie tam małżeństwa z rozsądku stanowią normę, ludzie zaś traktowani są jak przedmioty i oceniani wedle swojego pochodzenia. Na tle zmniejszenia wartości jakiegokolwiek relacji wyróżnia się bliska znajomość Ignacego Rzeckiego i Stanisława Wokulskiego. Stary subiekt oraz główny bohater darzą się przyjaźnią. Rzecki pomógł nawet w przeszłości Wokulskiemu przetrwać trudne chwile, kupiec za to zapisuje mu ostatecznie część swojego majątku. Rzecki z prawdziwą troską podchodzi do Wokulskiego. Elementy powieści stanowiące jego pamiętniki zawierają część historii Stanisława, ale również przemyślenia dotyczące jego zachowania. Próba zeswatań go ze Stawską czy dociekania o jego losie na koniec książki to ewidentny akt troski jednego przyjaciela o drugiego. Rzecki być może nie oddaje życia za Wokulskiego czy też nie postępuje bardziej aktywnie dla wyrwania go z

uścisku nieszczęśliwej miłości do Łęckiej, jednak wyraźnie martwi się o głównego bohatera. Tym samym udowadnia prawdziwość swojej przyjaźni.

Motyw przyjaźni jest również poruszany w "Kamieniach Na Szaniec" Aleksandra Kamińskiego. Najlepszym przykładem potwierdzającym przyjaźń Rudego, Alka i Zośki jest Akcja pod Arsenalem. Przeprowadzona dla uwolnienia "Rudego". Akcja stanowi przykład, że przyjaźń przybiera postać bezkompromisowej wierności. Chłopcy zaryzykowali życiem dla uwolnienia przyjaciela, ten z pewnością na ich miejscu zrobiłby to samo.

Człowiek potrzebuje bratniej duszy, na którą w każdej sytuacji może liczyć. Odgrywa ogromną rolę w życiu ludzi. Przyjaźń innego człowieka nie jest elementem życia każdego z nas. Jednak życie bez przyjaźni to życie bardzo zubożone, pozbawione wielu przyjemności i wzruszeń. Co potwierdzają przykłady z "Lalki" oraz "Kamieni Na Szaniec".

5. Obraz polskiego społeczeństwa. Omów zagadnienie na podstawie Lalki Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Literatura często portretuje konkretne motywy i zjawiska, oddaje także obraz zachowań ludzkich oraz całych społeczeństw funkcjonujących w danych czasach. Autorzy próbowali przekazać w swoich dziełach stan społeczeństwa, w którym żyli, uchwycić jego najbardziej charakterystyczne cechy i wyciągnąć wnioski na jego temat. Taki obraz znaleźć można w powieści "Lalka" Bolesława Prusa oraz w "Dziadach" Adama Mickiewicza.

Bolesław Prus w "Lalce" opisywał społeczeństwo w czasach pozytywizmu, żyjące w Warszawie na końcu wieku XIX. Ukazał jego pełen przekrój i warstwy społeczne. Jedną z opisywanych przez niego grup jest arystokracja. W tej klasie społecznej ludzie są uprzywilejowani, dysponują ogromnymi majątkami i nie znają realiów życia uboższych warstw społecznych. Autor okazał ich jako grupę zdemoralizowaną, nieodpowiedzialną,

której czasy świetności dawno już przeminęły, czego arystokraci nie potrafią zrozumieć. Uważają, że są reprezentantami narodu polskiego, nie zdają sobie sprawy jednak z tego, że naród zmienił się na przestrzeni lat i inne wartości są aktualnie cenione. Prus opisał także przedstawicieli szlachty - grupy wykształconej, ciężko pracującej, która znalazła się w trudnej sytuacji po przegranym powstaniu styczniowym.

Przedstawicielem tej warstwy społecznej jest ojciec głównego bohatera, Stanisława Wokulskiego. Nie mogli pogodzić się z losem, jaki przygotowała dla nich historia. W "Lalku" istotne miejsce zajmują także kapitaliści i kupcy, którzy także dysponują znacznym majątkiem i w sposób istotny zarządzają tym, jak wygląda życie w stolicy. Najuboższą warstwą społeczną jest miejska biedota, żyjąca w katastrofalnych warunkach. Ubodzy mieszkańcy często pozbawieni są pracy i podstawowych środków do życia. W powieści Prusa powoli kształtuje się także nowa grupa społeczna, jaką jest inteligencja. Społeczeństwo Warszawy jest wielonarodowościowe, żyją tam Polacy, Niemcy i Żydzi.

W dramacie "Dziady" Adam Mickiewicz ukazał przekrój społeczeństwa polskiego na początku wieku XIX. Opisał je w trakcie sceny dziejącej się w salonie warszawskim, gdzie goście podzielili się na dwie grupy. Jedna z nich reprezentowała osoby, które przystosowały się do nowej rzeczywistości, zaakceptowały obecność zaborcy w kraju i pozwoliły na upadek ojczyzny. Ta grupa jest przez Mickiewicza przedstawiana jako osoby, które nie cenią swojej ojczyzny. Ich przeciwieństwem jest grupa patriotów, skupiająca się przy drzwiach i dyskutująca na tematy związane z krajem i jego wolnością. Powtarzają sobie historie o innych patriotach, są gotowi walczyć i poświęcić swoją wolność dla ojczyzny. Nie zgadzają się na obecność zaborcy w swoim kraju, cenią Polskę i chcą zrobić dla niej wszystko. Mickiewicz opisał społeczeństwo polskie jako silnie spolaryzowane, nie potrafiące współpracować w obliczu nieszczęścia.

Zarówno w przypadku "Lalki" Prusa jak i dramatu "Dziady" Mickiewicza, polskie społeczeństwo ukazane jest jako byt wyjątkowo zróżnicowany, składający się z różnych grup. W przypadku Prusa zobrazowane zostały różne warstwy społeczne, mocno się od siebie różniące pod każdym względem. Mickiewicz sportretował z kolei dwie grupy, które zostały ukazane w opozycji do siebie. Obaj autorzy próbowali uchwycić to, jak społeczeństwo przedstawiało się w ich czasach i z czego wynikał jego obraz.

6. Rola wspomnień w życiu człowieka. Omów zagadnienie na podstawie Lalki Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Człowiek w dużej mierze składa się ze swoich wspomnień. Wszystko to, co było, kształtuje bowiem jego podejście do spraw teraźniejszych. Każde spotkanie, myśl i

wydarzenie, odciska na nas swoje piętno. Można śmiało powiedzieć, że wspomnienia kształtują podejście człowieka do rzeczywistości. Nie też znaczenia, czy są to jedynie nasze wspomnienia, czy też pamięć społeczności, nazywana tradycją.

Przykładem osoby ukształtowanej przez własne wspomnienia jest Ignacy Rzecki z "Lalki" Bolesława Prusa. Samo poznawanie świata z jego perspektywy świadczy o ogromnym przywiązaniu do dawnych dziejów. Prowadzi pamiętnik, czyli swoisty zapis swoich dziejów i przemyśleń. To z niego dowiadujemy się o sposobie postrzegania świata. Stary subiekt pochodził z rodziny o tradycjach bonapartystycznych. Uwielbienie dla Napoleona wpoił mężczyźnie ojciec, co odbiło się potem na całym jego życiu. Do samego końca przekonany był o potrzebie uzdrowienia Europy przez ten nurt polityczny, tylko w nim upatrywał realnej możliwości polepszenia sytuacji kontynentu. Nie bez późniejszego znaczenia było też jego uczestnictwo w Wiośnie Ludów. Ten narodowowyzwoleńczy zryw stanowił zarazem akt jego bonapartyzmu, jak również ukształtował późniejszego Rzeckiego. Z treści pamiętników wynika jego postrzeganie kategoriami nabytymi właśnie poprzez dawne dzieje. W swoich zapisach nawiązuje ciągle do sytuacji obecnej, ukazując jak wspomnienia wpływają na jego pryzmat postrzegania współczesności.

Motyw wspomnień jest również ważnym aspektem w powstawaniu epopei narodowej jaką jest "Pan Tadeusz" Adama Mickiewicza. Wspomnienia o ojczyźnie i tęsknotą za nią stały się inspiracją do napisania dzieła, a sam utwór jest próbą utrwalenia pamięci o odchodzącej w zapomnienie szlachcie i jej tradycjach

7. Cena bycia idealistą. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Idealiści to ludzie wyznający określone idee, często niezwracający uwagi na piętrzące się trudności, uniemożliwiające osiągnięcie celu. Motyw ten pokazuje, że z reguły bycie idealistą wiąże się z tragicznymi konsekwencjami. Marzyciele chcą zmieniać świat i są pełni nadziei, ale życie boleśnie weryfikuje ich plany.

W przypadku powieści „*Lalka*” Bolesława Prusa, wyróżnić można kilka postaci idealistów, którzy wyróżniają się na tle reszty społeczeństwa. Ignacy Rzecki był człowiekiem przeszłej, romantycznej epoki. Wciąż uparcie wierzył, że Polska odzyska niepodległość za sprawą Napoleona. Był idealistą, który na każdym kroku przeżywał rozczarowanie światem i ludźmi. Mężczyzna postrzegany był jako niepoprawny marzyciel, a wręcz dziwak. Dopiero na łożu śmierci dostrzegł swoje zbyt idealistyczne podejście do polityki i ludzi. Stanisław Wokulski w młodości wierzył w ideały romantycznej walki narodowo-wyzwoleńczej, dlatego wziął udział w powstaniu styczniowym. Wierzył także w romantyczny ideał wielkiej miłości i pragnął jej zaznać. Wokulski również swoim życiem realizuje pozytywistyczne idee pracy organicznej oraz pracy u podstaw. Działa w imię rozwoju nauki oraz poprawy losu i warunków życia całego społeczeństwa. Jednak nie spotyka się z powszechnym zrozumieniem, podobnie jak inne osoby, które rozumieją problemy najuboższych warstw społeczeństwa. Podobnie jak prezesowa Zasławska. To bogata arystokratka, która zamiast przeznaczać swój majątek na luksusy, woli wydawać go na pomoc ubogim. Szlachetne jednostki w opisywanym świecie płacą cenę za swój idealizm. Jest nią alienacja od swojego otoczenia oraz niezrozumienie, z jakim spotykają się na co dzień.

W „*Dziadach*” Adama Mickiewicza również pojawia się motyw jednostki, która poświęca się dla dobra ogółu i wyższej idei, jaką jest w tym przypadku odkupienie grzechów całego narodu oraz odzyskanie niepodległości przez Polskę. Osobą tą jest główny bohater, czyli Konrad, który czuje się wybrany do roli duchowego przewodnika narodu, wieszczą oraz odkupiciela. Konrad musi więc poświęcić się i płaci za to bardzo wysoką cenę – jego dusza jest bowiem narażona na potępienie.

Idealiści w literaturze niemal zawsze płacą więc wysoką cenę za realizację szlachetnych marzeń, które są dla nich ważne. Najczęściej jest nią samotność, niezrozumienie i poczucie obcości w społeczeństwie.

8. Miasto jako metropolia w ujęciu realistów. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Podstawową przestrzenią w polskiej tradycji literackiej jest wieś – to właśnie ona uchodziła za ostoję polskości np., w twórczości Jana Kochanowskiego czy Adama Mickiewicza. Sentymentalisci widzieli w miastach zagrożenie dla prawdziwej wartości, jaką była jedność z naturą, natomiast romantycy obwiniali miasta za wszelkie zło – tak chociażby sportretowano Londyn w „*Kordianie*”. Dopiero pozytywści wprowadzili nowy sposób portretowania przestrzeni, w której dostrzec można postęp cywilizacyjny i wszystkie zachodzące zmiany społeczne. Widzieli wpływ urbanistyki na zachowania ludzkie.

Bolesław Prus za pomocą obserwacji Stanisława Wokulskiego sportretował Paryż jako nowoczesne miasto stanowiące zapowiedź przyszłości. W jego ujęciu metropolia to przede wszystkim przestrzeń, która pozwala ludziom się rozwijać. Liczne możliwości oferowane przez miasto, tworzą grupę ludzi, którzy wykorzystują swoje zdolności, aby stawać się coraz lepszymi. Stolica Francji jest przestrzenią przypominającą wielki organizm, w którym każdy człowiek odpowiada za jakąś czynność. W ten sposób Paryż tworzy przestrzeń składającą się z ludzi, którzy wspólnie działają na rzecz poprawy warunków społecznych. Jednocześnie jednak miasto może być także przestrzenią wroga człowiekowi. Bolesław Prus w „*Lalce*” przytacza bogaty opis Warszawy, podzielonej między różne warstwy społeczne. Ludność tego miasta nie tworzy jedności, jest rozproszona w różnych skupiskach, które prezentują się skrajnie odmiennie. Z jednej strony mieszka tu arystokracja, z drugiej zaś istnieją dzielnice biedy. Warszawa nie pozwala na przenikanie się ludzi, tkwi w podziałach klasowych, co sprawia, że nie ma tu tak wielu możliwości jak w Paryżu. Biedni staczają się na dno, natomiast bogaci żyją w oderwaniu od rzeczywistości.

W podobny sposób miasto opisuje Fiodor Dostojewski w „*Zbrodni i karze*”. Petersburg to miejsce, w którym rozgrywa się akcja powieści, jest przestrzenią pogłębiającą nierówności społeczne. Biedni mieszkańcy żyją w okropnych warunkach, głodują i pracują tylko po to, aby spłacić swoje długi. Można powiedzieć, że sposób funkcjonowania Petersburga wymusił na Raskolnikowie zabicie lichwiarki – mężczyzna był ofiarą miejskiego systemu. Mieszkańcy żyli w poczuciu klaustrofobii, często nawet bez dostępu do światła. Swidrygajłow podkreślał, że Petersburg nie wykorzystuje swojego potencjału.

Realisci poświęcali opisom miast wiele miejsca – dostrzegali bowiem, że sposób funkcjonowania metropolii ma wpływ na ludzkie zachowania. Z jednej strony miasto

mogło być przestrzenią zapewniającą stały rozwój, tak jak Paryż w „Lalce”, z drugiej natomiast – pogłębiało nierówności społeczne i nasilało biedę, tak jak miało to miejsce w Warszawie w „Lalce” czy w Petersburgu opisanym przez Dostojewskiego.

1. Motyw bohaterów zapomnianych przez naród. Omów zagadnienie na podstawie utworu *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Każdy naród ma swoich bohaterów, których pamięć jest pielęgnowana, a wspomnienie ich niezwykłych czynów zawsze żywe. Często upamiętnia się ich pomnikami, obrazami czy pieśniami, a ich imiona stają się nazwami ulic. Zdarza się jednak, że taki bohater, niegdyś cieszący się uznaniem, odchodzi w niepamięć, wraz z wydarzeniami, w których brał udział. W takiej sytuacji może się znaleźć na przykład grupa żołnierzy niegdyś walczących o sprawy ważne dla narodu, a z czasem zapomnianych, gdy zagrożenie, któremu się przeciwstawiali, znika. Tak było w przypadku bohaterów noweli Elizy Orzeszkowej zatytułowanej „*Gloria victis*”

W noweli Orzeszkowa wspomina uczestników powstania styczniowego, które jest jednym z najważniejszych tematów historycznych literatury polskiej drugiej połowy XIX wieku. Powstanie już od pierwszych dni miało nikłe szanse na powodzenie. Wybuchło w najbardziej niesprzyjających warunkach wśród wszystkich poprzednich zrywów. Nie istniała już wtedy regularna polska armia, przeciwko rosyjskim karabinom i armatom przeciwstawiano kosy i broń myśliwską. Powstancy styczniowi nie zwyciężyli walki, przez co wiele z nich zostało zapomniane.

Temat ten porusza Eliza Orzeszkowa w swojej noweli, gdzie w rolę narratora wciela się ożywiony las - drzewa opowiadają sobie wzajemnie o walkach toczonych w trakcie powstania, o okrucieństwach, które przeżyli żołnierze i o ich losach. Las zdaje się być jedyną istotą, pamiętającą o powstańcach i ich poświęceniu, od tego zrywu niepodległościowego minęło już pięćdziesiąt lat. Jego jedyną pamiątką jest mogiła ukryta wśród drzew, która nie jest już odwiedzana przez żywych. Mogiłą opiekowano się, dopóki żyli ludzie, którzy sami pamiętali wydarzenia powstania styczniowego, jednak po ich śmierci nie znalazł się nikt, kto zadbałby o grób poległych. Istotny jest także tytuł noweli Orzeszkowej, który po przetłumaczeniu na polski oznacza „chwała

zwyciężonym”. Powstańcy styczniowi przegrali bowiem walkę, nie udało im się odzyskać wolnej ojczyzny, dlatego pamięć o nich z czasem zaczęła blaknąć w społeczeństwie. Orzeszkowa zmienia ten stan rzeczy, a poświęcając powstańcom swój utwór, przypomina ich chwałę i poświęcenie, jakiego dokonali, próbując pokonać zaborcę.

Eliza Orzeszkowa w swoim dziele „Gloria victis” wskazała, że pamięć o powstańcach styczniowych najlepiej zachować, gdy na świecie wciąż jeszcze żyją krewni poległych i świadkowie danych wydarzeń. Wraz z ich odejściem pamięć o bohaterach może zacząć znikać, zwłaszcza jeśli nie odnieśli oni spektakularnego zwycięstwa. Dlatego też mogła powstańców styczniowych w jej noweli jest już niemal zapomniana przez społeczeństwo i tylko las nosi w sobie pamięć o zmarłych.

2. Przyroda jako świadek historii. Omów zagadnienie na podstawie utworu *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Przyroda stanowi nieodłączny element ludzkiego życia. Otacza nas, stanowi źródło potrzebnych do życia surowców, ale też inspirację, wartość intelektualną i duchową. Można też powiedzieć, że stała z boku podczas rodzenia się historii ludzkości. Dlatego też, odróżniając przyrodę od naszych dokonań, często traktujemy ją jako świadka historii.

Przykład przyrody jako świadka stanowią drzewa otaczające mogiłę powstańców, opisane w noweli „Gloria victis” Elizy Orzeszkowej. Gdy minęły lata i ludzie pielęgnujący pamięć o powstańcach wymarli, już tylko las i wiatr pozostały jako świadkowie tamtych wydarzeń. Przyroda pełniła w utworze funkcję strażniczki pamięci – świerk, dąb, brzoza, róża i dzwoneczki lilii opowiedzieli wiatrowi historię powstańców pod wodzą Romualda Traugutta, którzy rozbili tam obóz. Powstańcy zostali zaatakowani przez oddziały wroga. Polegli zostali pochowani w zbiorowej mogile. Miejsce wiecznego spoczynku bohaterów powstania zostało opuszczone, nikt o nich nie pamiętał – z tego względu wiatr postanowił nieść w świat informację o chwale poległych.

Przyroda jako świadek historii była także tematem „Balladyny” Juliusza Słowackiego. Wierzba płacząca, w którą zaklęto Grabca, a także Goplana i Skierka widzieli na własne oczy zabicie Aliny przez tytułową bohaterkę, gdy Balladyna wydała trzeci wyrok, została rażona piorunem, co symbolizowało sprawiedliwość przyrody.

Przyroda jest cichym obserwatorem tego, co się dzieje na świecie. Chociaż często nie zdajemy sobie z tego sprawy, jest ona świadkiem każdego zdarzenia. Natura nie może odwrócić biegu historii, ale, przynajmniej na poziomie metafizycznym, jest nośnikiem pamięci.

1. Motyw przemiany duchowej bohatera. Omów zagadnienie na podstawie Potopu Henryka Sienkiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Twórcy literaccy w swoich dziełach chętnie wykorzystują motyw przemiany duchowej bohatera. Nie inaczej robi Henryk Sienkiewicz w „Potopie”. W swojej powieści umieścił wiele momentów przełomowych w życiu bohaterów, które doprowadziły do ich metamorfozy.

Jedną z postaci przechodzących przemianę duchową jest Andrzej Kmicic. Znany szlachcic, młody chorąży, posiadający majątek w Lubiczu. W spisany przez Herkaliasza testamencie odziedziczył w spadku Oleńkę Billewiczównę, która odrzuca jego zaloty, gdyż Kmicic miał opinię człowieka bez sumienia. O jego swawolnym trybie

życia słyszał każdy przedstawiciel szlachty, jego zachowanie usprawiedliwiano walką Kmicica za ojczyznę. Odrzucenie przez ukochaną wzbudza w nim gniew i poczucie braku szacunku wobec niego. Traktuje Oleńkę jako swoją własność, więc porywa ją. Momentem, w którym jest uznany za zdrajcę narodu, jest posłuszeństwo wobec Janusza Radziwiłła, który kolaborował ze Szwedami. Staje z nim w walce ze swoimi braćmi, a ukochana traci do niego jakiekolwiek pozytywne uczucia. Swoją przemianę zaczyna od wypowiedzenia posłuszeństwa Januszowi Radziwiłłowi. Wyjaśnia, że został przez niego oszukany i ślepo wierzył w jego słowa. Myślał, że Radziwiłł miał na celu dobro Rzeczypospolitej, a tak naprawdę, jedyne o co mu chodziło to dobro własne. Zmienia swoje nazwisko na Babinicz, którym podpisuje się w liście skierowanym do Wołodyjowskiego, gdzie poleca mu, aby podległe mu wojska nie rozdzielały się. W trakcie obrony Jasnej Góry ryzykuje własne życie, wysadzając armatę. Ratuje również życie królowi, również ryzykując swoje życie. Na łożu domniemanej śmierci, wyznaje władcy, że jego prawdziwe imię brzmi Andrzej Kmicic.

Podobną metamorfozę przechodzi Jacek Soplica z epopei narodowej "Pana Tadeusza" autorstwa "Adama Mickiewicza". Bohater z powodu braku możliwości poślubienia ukochanej wpada w gniew i z jego rąk ginie Horeszko. Soplica po dokonanej zbrodni ucieka i stara się odpokutować swoją winę. Walczył poza granicami kraju za wolność ojczyzny oraz, podobnie jak Andrzej Kmicic, ukrywa swoją tożsamość i przedstawia się jako Ksiądz Robak. Również na łożu śmierci wyznaje, że tak naprawdę nazywa się Jacek Soplica.

2. Sposoby i cel ukazywania wydarzeń historycznych w literaturze. Omów zagadnienie na podstawie Potopu Henryka Sienkiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Historia ma istotny wpływ na literaturę, kształtując kolejne epoki i zróżnicowane światopoglądy. Wydarzenia historyczne potrafią zmieniać także sposób widzenia całych pokoleń. Często są przedstawiane w różnych dziełach, a sposób ich ukazania ma swój konkretny cel. Nie zawsze pisarzom chodzi o jak najbardziej realistyczne i wierne oddanie szczegółów historycznych. Czasami opisują je, ponieważ chcą wyrzucić określony wpływ na czytelnika swojej powieści. Widać to w takich dziełach jak „Potop” Henryka Sienkiewicza oraz „Lalka” Bolesława Prusa

„Potop” Henryka Sienkiewicza to dzieło epoki pozytywizmu, co oznacza, że powstał w czasach, gdy Polska znajdowała się pod zaborami, a jej naród nie mógł cieszyć się swobodą i niepodległością. Sienkiewicz stworzył więc swoją trylogię z konkretnym zamiarem, który określany bywa w historii literatury jako pokrzepienie serc. Autor chciał wspomóc naród w trudnych chwilach i przypomnieć mu o chwilach jego wielkości. W „Potopie” opisał więc wydarzenia, jakie miały miejsce w trakcie potopu szwedzkiego. Był to konflikt, który ciągnął się przez wiele lat i przyniósł liczne straty stronie polskiej, jednak został przez nią ostatecznie wygrany. Było to więc zwycięstwo, którym można się pochwalić przed innymi narodami, chwila ważna i podniosła dla państwa, które zostało wymazane z map Europy. Wojna nie jest dla jego bohaterów tragedią, a raczej przygodą, okazją do wykazania się i dowiedzenia swojego patriotyzmu i miłości do ojczyzny. Oczywiście Polacy udowadniają w niej swoją wielkość. Sienkiewicz opisał więc te historyczne wydarzenia, by pokrzepić rodaków i przypomnieć im chwile, w których ich ojczyzna była wielka, wspaniała i odnosiła spektakularne zwycięstwa. Miało to wpłynąć na nastroje w społeczeństwie, niezbyt optymistyczne po latach zaborów i nieudanych powstań.

Innym przykładem ukazania wydarzeń historycznych w powieści jest „Lalka” Bolesława Prusa. Autor opisał w swoim dziele powstanie styczniowe, widziane przez społeczeństwo już z perspektywy pewnego czasu. Ukazał w ten sposób nastroje, jakie towarzyszyły jego uczestnikom oraz całemu narodowi. W powstaniu udział brał Stanisław Wokulski, co kosztowało go utraconą młodość na Syberii. Po latach mówi o powstaniu jak o wielkim błędzie młodości. Upadł wówczas w narodzie zapal do zbrojnych zrywów, a samo powstanie widziano jako pomyłkę, z której skutkami całe społeczeństwo mierzyło się jeszcze po wielu latach. Prus oddał w ten sposób atmosferę beznadziei i smutku, jaka obecna była wówczas wśród Polaków, przytłoczonych latami niewoli.

Zamieszczanie w powieściach i opisywanie konkretnych wydarzeń historycznych ma więc bardzo często swój cel. Autorzy w ten sposób próbują zachęcić do czegoś swoich czytelników, wpłynąć na ich nastroje lub przekonać ich do konkretnych założeń. Mogą dzięki temu wpływać na opinie całych pokoleń, które wychowują się na ich dziełach. W ten sposób postępowali między innymi Sienkiewicz i Prus, odnosząc się w swoich powieściach do autentycznych wydarzeń.

3. Motyw winy, kary i odpuszczenia. Omów zagadnienie na podstawie Potopu Henryka Sienkiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Nie da się przejść życia w sposób idealny, wszyscy podejmujemy błędne decyzje. Należy jednak umieć przyznać się do swoich win. Wielu bohaterów literackich udowadnia, że nawet najcięższe winy mogą zostać wybaczone i zapomniane, jeśli włoży się wystarczającą ilość pracy we własną poprawę.

Andrzej Kmicic, główny bohater Potopu Henryka Sienkiewicza, miał wiele na swoim sumieniu. Był człowiekiem impulsywnym. Przez brak pomyślunku o konsekwencjach swoich czynów, dał się ponieść emocjom, co wykorzystał zdrajca ojczyzny, książę Janusz Radziwiłł. Kmicic przysiągł mu wierność, a przysięga wiązała go nawet, kiedy zbrodnicze intencje Radziwiłła wyszły na jaw. Mężczyzna dawał się zwodzić i długo działał na szkodę ojczyzny, jednak dręczyły go coraz większe wyrzuty sumienia. W wyniku przystania do zdrajcy utracił bowiem miłość ukochanej Oleńki Billewiczówny. Serce podpowiadało mu, że idzie złą drogą i w końcu Kmicic złamał daną Radziwiłłowi przysięgę w imię wierności ojczyźnie. Pod zmienioną tożsamością przystał do obrońców Polski przed szwedzkim najazdem. Wsławił się w czasie obrony Jasnej Góry w Częstochowie, niemal przypłacając swoje bohaterstwo życiem. Później chronił samego króla. Dopiero kiedy był śmiertelnie ranny wyznał swoją prawdziwą tożsamość. Wówczas jednak był już bohaterem, a król zrehabilitował go przed całą szlachtą. Kmicic odzyskał również w ten sposób miłość Oleńki.

Z winą, karą i odpuszczeniem mamy również do czynienia w powieści Fiodora Dostojewskiego, pt. "Zbrodnia i kara". Główny bohater, ubogi student, Rodion Raskolnikow, z powodu pogarszającej się sytuacji finansowej popada w załamanie psychiczne. Doprowadza go to do popełnienia mordu na starej lichwiarce oraz jej krewnej. Sprawy potoczyły się jednak bardzo niepomyślnie dla młodzieńca. Wbrew swoim podejrzeniom, zaczął odczuwać bardzo silne wyrzuty sumienia, popadł w paranoję, zachorował nerwowo i znalazł się na granicy obłądu. Jediną przyjazną mu osobą była Sonia. Oboje zakochali się w sobie i to właśnie ona wpłynęła na Raskolnikowa tak, że ten postanowił przyznać się do winy i ponieść zasłużoną karę. Nagrodą za ten akt odwagi była miłość Sonii, która wraz z ukochanym udała się na wieloletnie zesłanie na Syberię.

4. Obraz Polski i Polaków w literaturze. Omów zagadnienie na podstawie Potopu Henryka Sienkiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

W polskiej literaturze znajduje się wiele tytułów pokazujących obraz Polski i Polaków. Za ich pomocą pisarze starali się przedstawić ówczesne ich czasom problemy ojczyzny, a także dokonać własnej oceny polskiego społeczeństwa.

Przykładem takiego utworu jest „Potop” Henryka Sienkiewicza, w którym autor pokazał Polskę jako malowniczy kraj ukształtowany przez wieloletnie tradycje. Społeczeństwo przedstawione w utworze było rozbite, co było skutkiem podziału na grupy społeczne. Najbardziej zróżnicowaną warstwą społeczną była szlachta, wśród której byli zarówno lojalni patrioci tacy jak Wołodyjowski, ale zarówno zdrajcy jak z początku Kmicic. W utworze znajdują się dwie skrajne opinie o Polakach. Według Wrzeszczowicza w Polsce panowało bezprawie, a upodobanie szlachty do wygod uniemożliwiało zwycięstwo ze Szwecją. Z kolei królowa Maria dostrzegała pobożność rodaków i ich dążenia do odpokutowania swoich win. Sienkiewicz pokazał w „Potopie” wyidealizowany obraz Polaków, którzy potrafią się jednoczyć w momencie zagrożenia.

W dramacie „Dziady” Adam Mickiewicz ukazał przekrój społeczeństwa polskiego na początku wieku XIX. Opisał je w trakcie sceny dziejącej się w salonie warszawskim, gdzie goście podzielili się na dwie grupy. Jedna z nich reprezentowała osoby, które zaakceptowały obecność zaborcy w kraju i pozwoliły na upadek ojczyzny. Ich przeciwieństwem jest grupa patriotów, skupiająca się przy drzwiach i dyskutująca na tematy związane z krajem i jego wolnością. Powtarzają sobie historie o innych patriotach, są gotowi walczyć i poświęcić swoją wolność dla ojczyzny. Nie zgadzają się na obecność zaborcy w swoim kraju. Mickiewicz opisał społeczeństwo polskie jako silnie spolaryzowane, nie potrafiące współpracować w obliczu nieszczęścia.

Wizerunek Polaków w literaturze daleki jest od idealnego. Pisarze różnych epok wskazują na to, że trudno jest się pogodzić. Bardziej liczy się dla nas osobisty zysk i

jednostkowe szczęście, niż dobro ogółu. Jest to oczywiście uogólnieni, ponieważ wielu Polaków z pewnością oddałoby życie za swoją ojczyznę, gdyby zaszła taka potrzeba. Zarówno Sienkiewicz, jak i Mickiewicz, wskazują jednak, że równie dużo jest tych, których los ojczyzny nie interesuje.

1. Obraz przemiany wewnętrznej bohatera. Omów zagadnienie na podstawie Zbrodni i kary Fiodora Dostojewskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Twórcy literaccy w swoich dziełach chętnie wykorzystują motyw przemiany duchowej bohatera. Nie inaczej robi Henryk Sienkiewicz w "Potopie". W swojej powieści umieścił wiele momentów przełomowych w życiu bohaterów, które doprowadziły do ich metamorfozy.

"Zbrodnia i kara" ukazuje przemianę wewnętrzną Rodiona Raskolnikowa, który zmienia się pod wpływem dramatycznych wydarzeń, które sam zapoczątkowuje. Uznaje się za jednostkę wybitną, stojącą ponad prawem i moralnością, której wolno popełniać czyny wykraczające poza prawo czy moralność ludzką. Twierdzi, że musi dokonywać czynów wielkich, a te nie mogą być ograniczone moralnością i zasadami, do których stosują się zwykli śmiertelnicy. W związku z tą teorią Raskolnikow morduje starą lichwiarkę oraz jej siostrę i jest początkowo przekonany, że jego czyny były słuszne i dopuszczalne. Szybko okazuje się jednak, że się mylił i żadna wielkość czy wyjątkowość nie są usprawiedliwieniem morderstwa, nie zapobiegają też wyrzutom sumienia. Raskolnikow pod wpływem popełnionych zbrodni przechodzi wewnętrzną przemianę i zaczyna rozumieć, jak wielkie były jego winy. Dręczą go także niespodziewane wyrzuty sumienia, które udowadniają mu, że jego postępowanie nie było słuszne. Przemianę Raskolnikowa wspiera także jego ukochana, Sonia, która tłumaczy mu, jak wielkich grzechów się dopuścił i chce, by Raskolnikow przyznał się do winy i odpokutował za nie.

Ostatecznie przemiana wewnętrzna Raskolnikowa dopełnia się i ten akceptuje fakt, że jest zbrodniarzem, który zasługuje na karę. Przyznaje się do swoich win, co powoduje u niego ogromną ulgę. Raskolnikow akceptuje też swoją karę, jaką jest wywózka na Sybir i odbywa ją bez skargi. Na Syberii jest już on zupełnie innym człowiekiem od tego, którego czytelnik poznaje na początku powieści. Przechodzi wewnętrzną przemianę i zmienia swoje podejście do świata i ludzi.

Innym bohaterem, który przechodzi wewnętrzną przemianę, jest główny bohater "Potopu" Henryka Sienkiewicza - Andrzej Kmicic. Początkowo jest awanturnikiem, człowiekiem gwałtownym i porywczym. Kmicic staje po stronie zdrajców ojczyzny, jakimi są Radziwiłłowie. Te nieszczęsne wydarzenia, połączone z miłością do Oleńki, która nie odwzajemnia jego uczuć sprawiają, że bohater zaczyna doświadczać wewnętrznej przemiany charakteru. Chce odpokutować swoje winy wobec ukochanej i ojczyzny, którą zdradził. Poświęca się więc w trakcie obrony Jasnej Góry. Kmicic z początku powieści w niczym nie przypomina tego, z którym czytelnik obcuje na końcu historii.

Przemiana wewnętrzna bohaterów literackich jest więc częstym zabiegiem i poświęcone są jej całe historie konkretnych postaci. Najczęściej bohater z początku powieści oraz z jej końca to dwie zupełnie inne osoby. Wewnętrzna przemiana bohaterów zazwyczaj odbywa się z korzyścią dla nich - rozumieją oni swoje błędy, przyznają do winy, a dzięki temu ich charaktery zmieniają się na lepsze.

2. Obraz miasta i jego mieszkańców. Omów zagadnienie na podstawie Zbrodni i kary Fiodora Dostojewskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Podstawową przestrzenią w polskiej tradycji literackiej jest wieś – to właśnie ona uchodziła za ostoję polskości np., w twórczości Jana Kochanowskiego czy Adama Mickiewicza. Sentymentaliści widzieli w miastach zagrożenie dla prawdziwej wartości, jaką była jedność z naturą, natomiast romantycy obwiniali miasta za wszelkie zło – tak chociażby sportretowano Londyn w „Kordianie”. Dopiero pozytywści wprowadzili nowy sposób portretowania przestrzeni, w której dostrzec można postęp cywilizacyjny i wszystkie zachodzące zmiany społeczne. Widzieli wpływ urbanistyki na zachowania ludzkie.

W „Zbrodni i karze” opisany został Petersburg, stolica imperium rosyjskiego. Miasto w powieści Dostojewskiego składa się praktycznie z samych wad. Jest to miasto brudne, przysiębiające, pełne biedy, przestępstw oraz chorób. Pokrywa je brud i pył, unoszą się tam także nieprzyjemne zapachy. Petersburg opisany jest więc jako miasto zepsucia, w którym nie ma szans na polepszenie swojego bytu. Ludzi prześladowają choroby, bieda oraz przestępcy. Skrajna bieda nie pozwala im na zmianę tego stanu rzeczy. Wygląd i charakter miasta mają negatywny wpływ na jego mieszkańców. Pod jego wpływem stają się negatywnie nastawieni do życia, zrozpaczeni i bezsilni. To właśnie między innymi beznadzieja życia w Petersburgu i brak perspektywy na jego poprawę i zmianę pchnęły Raskolnikowa do morderstwa starej lichwiarki. Wielu z mieszkańców popada w nałóg alkoholowy, który pomaga choć na chwilę zapomnieć o otaczającej ich ponurej rzeczywistości, jaka jest powszechna w Petersburgu. Miasto w przytłaczający sposób decyduje więc o życiu jego mieszkańców, kształtuje ich losy, a jego przysiębiająca atmosfera wpływa na ich samopoczucie i na decyzje, jakie codziennie oni podejmują. Przykładem tego działania jest Raskolnikow.

Zupełnie w inny sposób przedstawiony jest Paryż w „Lalce” Bolesława Prusa. Autor za pomocą obserwacji Stanisława Wokulskiego sportretował Paryż jako nowoczesne miasto stanowiące zapowiedź przyszłości. W jego ujęciu miasto to przede wszystkim przestrzeń, która pozwala ludziom się rozwijać. Liczne możliwości oferowane przez metropolię tworzą grupę ludzi, którzy wykorzystują swoje zdolności, aby stawać się coraz lepszymi. Stolica Francji jest przestrzenią przypominającą wielki organizm, w którym każdy człowiek odpowiada za jakąś czynność. W ten sposób Paryż tworzy przestrzeń składającą się z ludzi, którzy wspólnie działają na rzecz poprawy warunków społecznych.

Twórcy pozytywistyczni poświęcali opisom miast wiele miejsca – dostrzegali, że sposób funkcjonowania metropolii ma wpływ na ludzkie zachowania. Z jednej strony miasto mogło być przestrzenią zapewniającą stały rozwój, tak jak Paryż w „Lalce”, z drugiej natomiast – pogłębiało nierówności społeczne i nasilało biedę, tak jak miało to miejsce w Petersburgu opisanym przez Dostojewskiego.

3. Literackie portrety kobiet. Omów zagadnienie na podstawie Zbrodni i kary Fiodora Dostojewskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

W literaturze można znaleźć wiele kreacji postaci kobiecych. Często dzięki nim autorzy przedstawiali charakterystyczne dla ich epoki wyobrażenie typowej kobiety. W wielu dziełach literackich można znaleźć pogłębione obrazy kobiet, ukazujące ich charaktery, podejście do życia oraz miejsce, jakie przez lata wskazywało im społeczeństwo. W ten sposób można prześledzić zmiany, jakie następowały w kolejnych epokach oraz różnice w tym, co dane społeczności uznawały za zalety damskiego charakteru. Charakterystyczną kobiecą kreację znaleźć można w takim dziele jak „Zbrodnia i Kara” Fiodora Dostojewskiego.

Pisarze pozytywistyczni dążyli do stworzenia realistycznych i wiarygodnych postaci kobiecych, które jednocześnie były reprezentatywnymi przedstawicielkami swojej warstwy społecznej. Pozytywiści walczyli o równouprawnienie kobiet i asymilację Żydów. Głosili prawo każdego człowieka do swobody postępowania. Postulowali prawo kobiet do wykształcenia i pracy. Pisarze ukazywali w swoich utworach różne sylwetki wielu kobiet, które w literaturze polskiego pozytywizmu były ukazywane w skrajnie różny sposób. Zdarzały się wśród nich prawdziwe bohaterki i postacie godne do naśladowania.

W „Zbrodni i karze” Dostojewski stworzył portret Soni, ukochanej głównego bohatera, Raskolnikowa. Sonia jest młodą kobietą, ubogą, z trudem zarabiającą na życie. By zyskać niezbędne do przeżycia fundusze, pracuje jako prostytutka. Jest bardzo nieśmiała i skromna, a do prostytucji zmusza ją trudna sytuacja życiowa. Sonia ma niezwykle piękny charakter. Jest zdolna do poświęceń dla osób, które są jej bliskie. To także dziewczyna dobra i skromna, która nie wymaga od życia zbyt wiele dla siebie samej. Swoją skromnością i nieśmiałością zjednuje ona do siebie innych ludzi, budzi w nich sympatię. Posługuje się także stosunkowo prostym i uniwersalnym kodeksem moralnym - to właśnie ona namawia Raskolnikowa, by przyznał się do zamordowania starej lichwiarki. Dręczona przez macochę decyduje się na pracę prostytutki, by utrzymać siebie i swoje przyrodnie rodzeństwo. Poświęca w ten sposób siebie samą dla rodziny, ponieważ ze względu na swoją profesję nie ma już ona szans na powrót jako zwykły członek społeczeństwa. Sonia opiera się na wierze chrześcijańskiej, jest pokorna, miłująca i przebacząca bliźnim ich uczynki, dlatego nie odrzuca Raskolnikowa, gdy ten przyznaje się do popełnionej przez siebie zbrodni. Poświęca też siebie dla swojej miłości do Raskolnikowa i po przyznaniu się przez niego do winy, razem z nim udaje się na zesłanie na Sybir. Po raz kolejny przekłada ona cudze dobro ponad własne i rezygnuje ze swojego życia, by być z ukochanym.

4. Czego można dowiedzieć się o naturze ludzkiej z literatury? Omów zagadnienie na podstawie Zbrodni i kary Fiodora Dostojewskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Jednym z najbardziej nieuchwytnych zagadnień, które trapi człowieka praktycznie od początku jego obecności na świecie, jest charakter natury ludzkiej. Na przestrzeni wieków stawiano sobie pytania dotyczące tego zagadnienia, próbowano na nie odpowiadać i tworzyć definicje, jednak nie znaleziono jednoznacznej odpowiedzi. Obraz natury ludzkiej próbuje także od zawsze uchwycić literatura, a twórcy w swoich dziełach starają się uchwycić różne jej aspekty, portretując swoich bohaterów. Robił to między innymi Fiodor Dostojewski w „Zbrodni i karze” oraz Charles Dickens w „Opowieści Wigilijnej”.

„Zbrodnia i kara” to opowieść o wyjątkowo ciemnych i nieprzyjemnych aspektach natury ludzkiej. Główny bohater, Rodion Raskolnikow, żyje w skrajnej biedzie i nie ma żadnych perspektyw na poprawę swojego losu. Wierzy także, że jest jednostką wybitną, wyróżniającą się na tle społeczeństwa, geniuszem, którego nie obowiązują zwykłe, ludzkie prawa. W związku z tym konstruuje on własny kodeks moralny, oparty na przekonaniu o swojej wyższości. Nie dotyczą go pojęcia dobra i zła, ponieważ jest osobą przeznaczoną do wielkich czynów i nie może dać się ograniczać przez zasady, które dotyczą przeciętnego człowieka. Ostatecznie kończy się to wraz z morderstwem popełnionym przez Raskolnikowa, jednak bohater przekonuje się, że jego teorie nie mają pokrycia w rzeczywistości. Przypadek Raskolnikowa uczy czytelnika o tym, że człowiek zna siebie samego na tyle, na ile został sprawdzony przez okoliczności losu. Raskolnikow wierzył, że jest w stanie dokonać mordu w imię wyższej sprawy i że nie dotyczą go takie kwestie, jak wyrzuty sumienia. Gdy już jednak popełnił zaplanowaną zbrodnię, okazało się, że reaguje na nią jak każdy inny człowiek. Jego natura nie pozwalała mu pogodzić się ze złem, jakie wyrządził drugiej osobie. Raskolnikow jest przykładem bohatera, który pokazuje, że moralność i sumienie są jednym z fundamentów ludzkiej natury i ostatecznie zawsze próbują dojść do głosu.

Podobne kwestie dotyczące dobra, zła i zmienności ludzkiej natury porusza Charles Dickens w „Opowieści Wigilijnej”. Opowiada historię Ebenezera Scrooge’a - chciwego, zimnego, zamkniętego w sobie skąpca, który żyje w samotności i przyczynia się do cierpienia innych osób. Scrooge jest właścicielem sporego majątku i gdyby chciał, mógłby prowadzić wygodne życie. Zamiast tego woli nosić stare ubrania i marznąć w nieogrzewanym pokoju, na co skazuje także swojego pracownika, któremu wypłaca głodową pensję. Scrooge nie widzi w sobie potrzeby zmiany, do czasu, aż ukazują mu się trzy duchy wigilijne, pokazując mu jego przeszłość, teraźniejszość i przyszłość. Pod wpływem wizji, Scrooge odmienia swoją naturę. Staje się człowiekiem empatycznym i

troszczącym się o losy innych ludzi. Ma to miejsce, ponieważ Scrooge rozumie, że jeżeli pozostanie człowiekiem okrutnym i egoistycznym, to zostanie za to ukarany. Dickens pokazuje w ten sposób czytelnikom, że człowiek może zmienić się na lepsze w każdym momencie swojego życia, a natura ludzka może ulegać wpływom i nie jest rzeczą stałą.

Z literatury można się więc dowiedzieć wielu różnych rzeczy na temat natury ludzkiej. Na przykład, że człowiek zna ją na tyle, na ile sprawdzono go w ciągu jego życia. Dodatkowo nie jest ona kwestią ustaloną raz na zawsze, to skomplikowana struktura, która może ulegać zmianom w ciągu ludzkiego życia. Powiedzieć można także, że natura ludzka, w ostatecznym rozrachunku, zazwyczaj dąży do dobra i spokoju, mimo czynów, jakie człowiek popełnia pod wpływem różnych czynników.